

Aproximació cognitiva a la traducció de les expressions idiomàtiques

Ferran Fabregat

Servei de Normalització Lingüística.

Universitat de València

L'origen d'aquestes pàgines, allò que m'ha impulsat a endinsarme en l'estudi de les característiques de les expressions idiomàtiques, rau en els problemes amb què personalment, com a traductor, m'he trobat en més d'una ocasió en l'exercici de la meua professió. Hem de reconèixer d'entrada que aquest ha estat un tema que fins ara no ha despertat un interès especial per part dels lingüistes, tret d'algunes honroses excepcions. Tant la gramàtica tradicional com el generativisme han considerat aquestes construccions com un fenomen marginal de la llengua, que no s'adiu com cal al caràcter sistemàtic que hom hi reclama.

Les expressions convencionals —com les qualifiquen Langacker (1987) o Lakoff (1987)—, és a dir, les locucions formulàries, les frases fetes, les locucions, els col·loquialismes, etc., són excessivament freqüents en l'ús lingüístic dels parlants perquè els puguem titllar d'anomalies. Més aviat, haurem de convenir que formen una part important del discurs dels parlants. Encara més, no podem dir que coneixem bé una llengua fins que no dominem les expressions convencionals que la caracteritzen.

Tot i que és difícil dividir tan nítidament com voldríem les expressions convencionals en locucions formulàries, frases fetes, locucions, col·loquialismes, etc, en aquesta comunicació vull centrar-me únicament en les expressions idiomàtiques, en allò que tradicionalment s'ha denominat, sense gaire precisió, frases fetes.

M'interessen especialment aquestes construccions pel fet que tenen una configuració oracional i formen part de la seqüència oracional del text o discurs, enfront de les altres construccions que més aviat podem definir com a segments lèxics pertanyents a una configuració oracional.

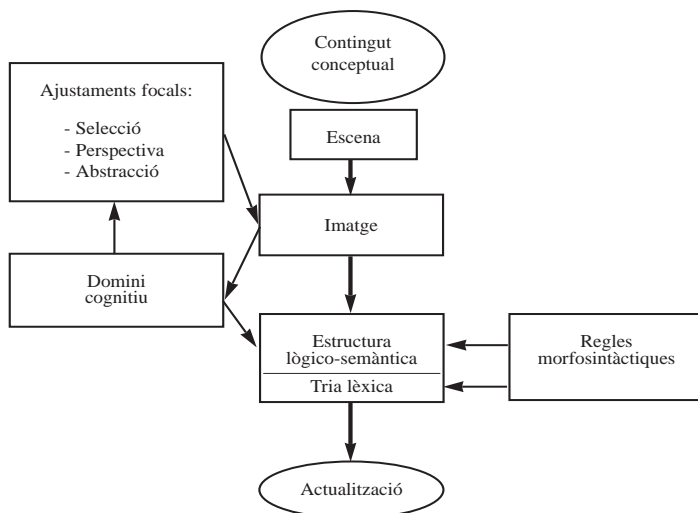
No cal dir que una gran part de la terminologia administrativa també té una configuració oracional. Per exemple, *La qual cosa espero aconseguir de*

la vostra amabilitat, Quedo a la vostra disposició. Tot i això, no les inclouré en aquest treball.

A més, aquesta mena d'expressions convencionals reflecteixen significativament una visió del món pròpia dels parlants que utilitzen la llengua. No entraré tampoc a tractar aquest punt en profunditat, ja que això ens endinsaria en uns viaranyos que ultrapassen els interessos d'aquesta comunicació. Només voldria remarcar que moltes vegades s'ha exagerat la individualització que aporta l'aparell fraseològic a la llengua. Frases com ara *l'ànima de la llengua rau en la seva riquesa idiomàtica*, caldria considerar-les perilloses i desvirtuadores de la realitat lingüística.

1. L'APARELL TERMINOLÒGIC

Seguint en essència els principis de la gramàtica cognitiva (vegeu, especialment, Lakoff 1987, Lakoff i Johnson 1980, Langacker 1987, 1991a, 1991b, Taylor 1989), vull proposar un esquema en què es mostra el procés de producció lingüística, en el qual està implicada naturalment la producció de les expressions idiomàtiques motiu d'aquestes ratlles. Cal dir que aquest esquema està enllestit exclusivament des del punt de vista del parlant. D'altra banda, en alguns aspectes s'allunya una mica de l'ortodòxia cognitiva en voler encabir l'anàlisi sintàctica en un constructe teòric —el cognitiu— que s'ha esforçat des dels orígens a primar la semàntica per sobre la sintaxi, potser com a reacció a les teories sintactistes dominants en aquell moment, especialment la generativa.¹

El parlant, en un primer moment, té un contingut conceptual que vol expressar mitjançant la llengua (mentre no es digui el contrari, faré servir la terminologia encunyada per Langacker 1987, 1991a, 1991b). Aquest contingut conceptual, que la nostra cognició representa tot seguit com una escena, pren la forma d'una imatge. Per a una mateixa escena, però, no sempre es forma la mateixa imatge, ja que aquesta pot diferir d'un parlant a un altre segons una sèrie de paràmetres que, seguint la terminologia de Langacker, anomenarem *ajustaments focals*: ajustaments focals de selecció, de perspectiva i d'abstracció. La imatge així formada es projecta en una estructura lògico-semàntica que té en compte la gramàtica (el component morfològic i el component sintàctic, encara que potser hauríem de parlar amb més propietat de component morfo-sintàctic) i el domini cognitiu, que emmarca enciclopèdicament el significat oracional. Finalment tindria lloc l'actualització de l'estructura lògico-semàntica amb la tria del lèxic corresponent, la qual tria estaria determinada pel lèxicó de la llengua.

Vegem ara, de manera una mica més concreta, cada un dels elements d'aquest esquema:

Langacker (1987: 38-39) diu que la imatge és allò que estructura una escena d'una manera particular de cara a l'expressió lingüística, emfasitzant-ne unes facetes a expenses d'altres, observant-la des d'una certa perspectiva o construint-la en els termes d'una certa metàfora. Obviar la imatge que construïm a partir del contingut conceptual que volem expressar és, doncs, passar per alt un aspecte essencial de les dades que hem de tenir en compte en l'anàlisi lingüística. Sobre aquesta imatge actua, d'antuvi, un primer bloc, si em permeteu d'expressa-ho així, del component pragmàtic del procés de producció lingüística. És el que hem definit com ajustaments focals. La selecció determina quines facetes o aspectes de l'escena han de ser tractades i, també, la centralitat o focalitat dels diferents elements de l'escena —els quals hi tenen indubtablement un comportament prototípic, és a dir, que la seva rellevància disminuirà com més s'allunyen de la centralitat i entren a ser considerats des del punt de vista focal de la perifèria. La perspectiva es relaciona amb la posició des de la qual és vista l'escena i té a veure, en primer lloc, amb el punt de vista (que es relaciona amb la posició relativa del parlant) i, en segon lloc, amb el joc de figura i fons, tal com l'entén la tradició gestàltica. Finalment, l'abstracció pertany al nivell d'especificitat en el qual una situació és representada. Aquest nivell s'aconsegueix gràcies a l'esquematzació, que explica els processos metafòrics i metonímics. Això està en relació, també, amb la nostra capacitat cognitiva per construir categories bàsiques, superordinades o subordinades.

La definició de domini cognitiu no és senzilla. J. Hilferty (en premsa), seguint Langacker, defineix els dominis cognitius com els «àmbits de coneixement enciclopèdic que serveixen per a emmarcar significacions lingüístiques per a la seva òptima caracterització». No cal dir que els dominis cognitius

pertanyen al component pragmàtic i que influeixen de manera absoluta en la semàntica tant lèxica com oracional —si és que es pot fer aquesta distinció. En el meu esquema, si bé la imatge especifica el domini cognitiu, aquest, en emmarcar enciclopèdicament el significat, està determinant, al seu torn, canvis en la imatge elaborada amb anterioritat mitjançant la seva influència en els ajustaments focals. El domini cognitiu, per fi, juntament amb la imatge mateixa, determinen l'estructura lògico-semàntica de l'oració i, també, en última instància, la tria lèxica que se'n segueix.

L'estructura lògico-semàntica (cf. W. Foley i Van Valin 1984 i Van Valin 1990) s'explicita al voltant del verb mitjançant l'adscripció de valors funcionals i actancials als diferents arguments. No hem de confondre l'argument amb una categoria sintàctica o semàntica. Més aviat, l'hem de considerar, en el sentit com ho fa C. Hernández (1989: 37), un espai concret format per dues esferes interrelacionades s'gnicament: un significat o valor funcional (l'esfera sintàctica) i un significant o valor actancial (l'esfera semàntica). No desenvoluparé ara i aquí un apartat força extens, que ens allunyaria considerablement dels interessos d'aquest treball (en podeu veure un esbós en F. Fabregat 1992).

2. PER UNA DEFINICIÓ D'EXPRESSIÓ IDIOMÀTICA

No hi ha una definició clara i distintiva d'expressió idiomàtica, com podem veure si mirem les definicions que d'aquest terme fan els diccionaris. Així, el *Diccionari General de la Llengua Catalana* i la *Gran Enciclopèdia Catalana*, sota la veu idiotisme, coincideixen a dir que es tracta d'un tret lingüístic característic d'una llengua, sense especificar res més. El *Diccionari de Lingüística* del Termcat tampoc no va molt més enllà: «Construcció que pertany a una llengua determinada i que no posseeix cap correspondència sintàctica en una altra». En aquest mateix sentit es manifesta *Le Petit Robert*: «Forme ou locution propre à une langue, impossible à traduire littéralement dans une autre langue de structure analogue». El *Diccionario Ideológico de la Lengua Española* de Julio Casares fa, al seu torn, una referència a la marginalitat d'aquestes expressions: «Modo de hablar propio de una lengua, que no se ajusta a las reglas ordinarias de la gramática». Sobre totes aquestes definicions, destaca, al meu parer, la que n'ofereix el *Webster*, molt més ajustada i correcta que la resta: «An expression established in the usage of a language that is peculiar to itself either in grammatical construction or in having a meaning that cannot be derived as a whole from the enjoined meanings of its elements».

Hi ha, doncs, una opinió sobre el que són les frases fetes, els idiotismes o les expressions idiomàtiques —posem l'etiqueta que vulguem—, que prototípicament estaria definida pels següents trets:

- És una construcció lingüística pròpia d'una llengua determinada, que generalment no té una correspondència exacta en les altres llengües.
- És una estructura marginal, per tal com no s'ajusta a les regles ordinàries de la gramàtica.
- El significat de la construcció no li ve de la suma dels significats dels elements que la constitueixen, sinó que és independent d'aquests.
- L'estructura i la semàntica de la construcció ens és donada per la tradició. És, doncs, una estructura fossilitzada.

Analitzarem ara cada una d'aquestes afirmacions per tal de veure fins a quin grau una expressió idiomàtica pot ser definida per aquests trets.

- a) En primer lloc, crec que no caldrà estendre's amb exemples que demostrin la gran quantitat de construccions compartides per llengües diferents, especialment de la mateixa àrea cultural (ex. *suar sang*, *sudar sangre*, *sudare sangue...*).

Per un altre costat, dir que una expressió idiomàtica és una construcció pròpia d'una llengua no és sinó afirmar, ni més ni menys, que una comunitat lingüística ha assumit com a convencional una estructura semàntico-sintàctica determinada.² Això vol dir que allò que és propi en principi de la tria personal de l'individu esdevé una unitat lingüística compartida per la comunitat, que a més es reconeix com compartida (Langacker 1987: 62). La creativitat és un recurs individual, inherent al procés de producció lingüística. Des d'aquest punt de vista podem arribar a la conclusió que qualsevol expressió, en sentit ampli, és únicament pròpia de l'individu que la utilitza, perquè ha estat ell qui l'ha creada. Només la seva assumpció per part de la comunitat de parlants i la convencionalitat de què gaudeix dins d'aquesta comunitat fan que aquesta expressió sembli pròpia d'una llengua concreta. I això, és clar, és una qüestió de grau. Des de l'expressió pròpia d'un individu fins a l'expressió acceptada i assumida per tota la comunitat, hi ha un ventall que inclou des dels grups més minúsculs de parlants fins als grans dialectes. Vegem-ho en uns exemples ben senzills.

- (1) a. Anar-se'n a l'altre món
b. Ser un trompellot

En (1a), tenim una expressió convencional de tota la comunitat lingüística catalana (compartida, d'altra banda, per altres llengües), mentre que (1b) només és assumida pels parlants valencians i difícilment podrà ser entesa per un vigatà, posem per cas, no solament perquè desconeix la paraula 'trompellot' sinó, i això és més important, perquè és incapaç de formar la imatge en què recolza el sentit de la metàfora.³

Aquest exemple ens du a la consideració de la dificultat de traduir aquesta mena d'aspectes conflictius d'una llengua a una altra. Una idea

central: la utilització per part del parlant d'una expressió idiomàtica només és una opció que fa servir per expressar el contingut conceptual que vol comunicar, mediatitzat pels constrenyiments pragmàtics que influeixen, primerament, sobre la imatge i, després, sobre l'estructura lògico-semàntica i, en conseqüència, sobre la tria del lèxic. Tots els ajustaments focals s'adrecen a la potenciació de l'expressivitat sobre la pura denotació, si mai n'hi ha de pura. Per això, el traductor ha de ser conscient d'aquesta voluntat expressiva, i no de com l'ha actualitzada el parlant —o l'emissor del missatge, si voleu.

- b) Que les expressions idiomàtiques no s'ajusten a les regles de la gramàtica i que, per tant, són marginals, és una afirmació que només es pot sostenir des d'una òptica sintactista que ens obliga a parlar de gramaticalitat o no gramaticalitat. Però, aquesta dicotomia excloent no és sinó un constructe teòric elaborat pels lingüistes. El parlant té una llibertat de creació lingüística que ultrapassa el sentit de la gramaticalitat. A més, afirmar la gramaticalitat o no d'una construcció significa, en segon lloc, aplicar una visió autonomista de la gramàtica (visió, d'altra banda, concretada en la sintaxi, sense tenir en compte la semàntica ni els constrenyiments pragmàtics de què hem parlat adés). Les estructures lingüístiques que qualifiquem com a idiomàtiques s'ajusten, doncs, perfectament a les *regles de la gramàtica*, si entenem aquestes com la convencionalitat assumida per la comunitat lingüística.
- c) És cert que, en les expressions idiomàtiques, el seu significat no és igual a la suma dels significats dels elements que la componen. Però, és que aquesta afirmació és igualment certa per a qualsevol construcció, sigui idiomàtica o no. Fixem-nos que això mateix s'esdevé en el lèxic: si sumem els significats de dues unitats simples, com ara *taula* i *nit*, ens adonarem que no coincideix amb el significat de la unitat complexa *tauleta de nit*. En el procés de creació d'aquesta darrera unitat, tant els ítems *taula* com *nit* han perdut alguns trets semàntics centrals definitoris de la categoria.⁴ Aquest mateix fenomen, que podem encabir dins la teoria de creació de nous significats a partir de l'extensió metafòrica i metonímica, i també en relació amb als encadenaments de significat dins de les categories (cf. l'estudi que sobre els sentits de la preposició anglesa *over* fa Lakoff 1987, recollit i revisat per Taylor 1989), és també aplicable perfectament a les estructures oracionals, si entenem aquestes com a unitats complexes elaborades pel parlant per expressar, com ja ha estat dit, la imatge d'una escena corresponent a un contingut conceptual.
- d) Un problema més difícil de tractar ara i aquí és el de la fossilització de les construccions idiomàtiques. Després d'un estudi experimental amb individus de llengua anglesa nativa, Gibbs i Gonzales (1985) es demanaven quina era la causa que feia que unes expressions idiomàtiques fossin,

sintàcticament, fossilitzades i d'altres, flexibles. La qüestió quedava sense resposta, encara que intentaven demostrar que el grau de fossilització sintàctica influeix en l'accessibilitat del parlant a les construccions idiomàtiques, en el seu record o en la seva comprensió. En efecte, segons aquests autors, sembla que els subjectes processen les expressions idiomàtiques fossilitzades més ràpidament que no les flexibles, encara que aquestes darreres són recordades més fàcilment.⁵ Sigui com sigui, la diferència entre el que és una expressió fossilitzada i la que no ho és no hi queda clara. Més aviat sembla que es tracta d'una qüestió de grau de lexicalització, que per a nosaltres voldria dir grau d'accessibilitat de l'estructura a la unitat complexa.

En conclusió, podem dir que, des del punt de vista considerat en aquest treball, la fraseologia idiomàtica no és més que l'expressió d'una imatge que es comunica mitjançant la metàfora i la metonímia, ja sigui per augmentar l'expressivitat o per destacar —ressaltar— un cert significat. És cert que la majoria de les frases fetes de les distintes llengües són diferents. Però no ho és menys que igualment diferents poden ser les expressions de distints parlants d'una mateixa llengua a l'hora d'expressar un mateix contingut conceptual. La diferència que les separa d'altres usos metafòrics o metonímics és la convencionalitat de les unitats resultants d'aquestes metàfores i metonímies (cf. Gibbs 1992). La singularitat de les construccions idiomàtiques queda, doncs, bastant reduïda des d'aquesta òptica, fins al punt que hem de destacar el seu estatut de construccions normals que s'adiuen perfectament al nostre model de procés de creació lingüística.

3. L'ANÀLISI DE LES EXPRESSIONS IDIOMÀTIQUES. UN EXEMPLE

Una vegada s'ha definit què és una expressió idiomàtica i s'ha destacat la seua *normalitat* dins el funcionament d'una llengua, voldria fer ara una aproximació a les possibilitats que la gramàtica cognitiva ofereix per a l'anàlisi d'aquesta mena d'expressions. Per realitzar-ho, em cenyiré a alguns exemples de la fraseologia generada pel mot "barret".

- (2) a. On hi ha barrets no campen caputxes
- b. Tenir més caps que barrets
- c. Ser un barret de rialles

He triat aquestes tres expressions perquè ens permetran anar de l'anàlisi metafòrica o metonímica més senzilla fins a la més fosca, amb interferència progressiva d'altres fenòmens que dificulten la comprensió de l'expressió.

En el primer exemple (2.a), veiem clarament l'efecte de la metonímia de part-tot en la reinterpretació dels elements de l'estructura. El barret,⁶ peça eminentment masculina, representa l'home, mentre que la caputxa, peça eminentment femenina, s'identifica amb la dona. D'aquí, doncs, que la frase es pugui parafrasejar per *on hi ha homes no ha d'haver-hi dones*. La cosa, però, va molt més enllà. Fixem-nos en aquest possible diàleg:

- (3) Creus que la teva dona et deixarà venir diumenge vinent?
On hi ha barrets no campen caputxes.

En (3), el parlant no està fent referència a cap lloc concret. Més aviat està dient al seu company d'aventures que la possibilitat que ell planteja no cal esmentar-la ja que a casa mana ell i es fa el que ell vol. La frase reflecteix doncs, una cultura, la masclista. O potser hauríem de dir que és la cultura o la tradició la que està influïnt sobre la semàntica de l'expressió. El fet real és que s'ha produït una extensió metafòrica del significat de la frase en la seva totalitat, posterior al procés metonímic que dóna origen a la frase idiomàtica.

En aquesta segona interpretació, apreciem com el domini cognitiu especificat per la imatge (relacions home-dona dins la tradició cultural masclista) actua sobre els ajustaments focals, amb la qual cosa hi ha una reelaboració de la imatge i un canvi de significat de l'estructura sencera.

En el segon exemple (2.b), ens trobem davant una curiosa construcció. En efecte, la interpretació de la frase és 'tenir més preocupacions que solucions'. Mentre que el pas metonímic de barret a cap no presenta gaires problemes (cf. Hilferty, en premsa), és interessant d'observar el que succeeix amb la primera part de la comparació. Aquí, observem un procés doble de metàfora i de metonímia, que, només en certa manera, podríem definir d'anada i tornada. En un primer moment, el cap s'identifica conceptualment amb el lloc on es guarden les preocupacions. És a dir, ens trobaríem davant la metàfora del receptacle: el cap és com un receptacle on s'encaixen les idees, els problemes, les preocupacions, etc. En un segon pas, però, actuaria una metonímia mitjançant la qual s'identificaria una part del contingut amb el continent. Així, les preocupacions serien el cap.

Com en el cas anterior, una vegada assolida la significació primigènia, hi poden actuar diferents extensions metafòriques que amplien el significat de l'expressió. En seria una, per exemple, si diem la frase adreçada a una persona dedicada a moltes ocupacions professionals.

De vegades, la foscor d'una construcció idiomàtica es deu al fet que s'ha perdut el referent sobre el qual es va construir: és el que molts lingüistes anomenen metàfores mortes. Gibbs (1990) ha remarcat el fet de la falsa dicotomia entre metàfores mortes i metàfores convencionals, és a dir aquelles que formen part dels nostre sistema conceptual quotidià i són assumides per una

part o la totalitat dels parlants. En efecte, coincideix amb Lakoff i Turner (1989) que allò que és convencional i fixat no pot estar mort. Si realment una expressió consta d'elements metafòrics els referents dels quals han estat oblidats, el parlant els reinterpreta a partir de referents actuals. L'exemple (2.c) està en relació amb el que acabem de dir.

Ser un barret de rialles és ser un home informal, ximple, poc seriós, algú que ningú no es pot prendre seriosament. D'antuvi, podem analitzar aquesta expressió com hem fet amb les anteriors: barret → home; d'aquí, home que sempre riu → home poc seriós, informal. Fixem-nos, però, en un fet. Si consultem Coromines, s.v. *barret*, llegim el següent, referit precisament a barret de rialles: «al·lusió a la lligadura o cofadura que duïen els bufons o joglars *folls*. Recordem el barret de cascavells i la comèdia *Un barretto a sonagli* de Pirandello». No crec, doncs, que *barret de rialles* es pugui analitzar separatament. Més aviat em sembla una unitat semàntica complexa. La frase, a més, és relacionària, al meu parer, amb d'altres del tipus *ser un bou*, *ser una paparra* o, especialment, *ser un calces* (o *un calçasses*). És a dir, amb el que realment ens trobem és amb un procés metonímic d'extensió del significat. La peça de roba es pren per les actituds o les maneres de ser dels éssers humans que es relacionen amb la funció que tenen com a peça de vestir o per alguna de les seves característiques. Això no és sinó un altre exemple de la importància que té la diacronia semàntica en l'explicació de molts fenòmens sintàctico-semàntics actuals.

Relacionades amb aquest mateix origen trobem les expressions de (4)

- (4) a. Tenir el cap ple de cascavells
- b. Dur cascavells al cap

En totes aquestes expressions no solament ha canviat completament el domini cognitiu en què recolza el seu significat, sinó també l'escena mateixa que serveix de suport al contingut conceptual. Si primigèniament es tenia present la imatge del bufó i les seves gràcies, ara el dringar dels cascavells o les rialles que emanen de l'individu estan basades en imatges que res no tenen a veure amb les evolucions d'aquell personatge de les festes cavalleresques medievals. El parlant les ha reinterpretades per tal d'adaptar-les al seu sistema conceptual.

CONCLUSIÓ

Amb els exemples proposats en aquest treball, he intentat demostrar com es pot portar a efecte l'anàlisi de les expressions idiomàtiques des de la perspectiva de la gramàtica cognitiva. Però també tenia una intenció que anava una mica més enllà de la purament descriptiva o, si em permeteu, explicativa

de la semàntica d'aquestes construccions. Voldria incidir sobre el caràcter expressiu i de ressalt de les expressions idiomàtiques.

Potser més que en unes altres construccions de la llengua, és aquí on més clarament es manifesta la intenció del parlant per marcar semànticament, des de constrenyiments pragmàtics, allò que vol dir. També estilísticament, no cal dir-ho. I són aquests dos factors que ha de tenir en compte el traductor en acarar-se a una expressió idiomàtica.

No importa tant com es diu —és a dir, l'actualització de l'estructura lògic-semàntica— com el que es vol dir i els mecanismes lingüístics que es fan servir. No importa tampoc la suposada singularitat de les frases idiomàtiques de cada llengua, ja que aquestes responen a una imatge, mediatitzada pels ajustaments focals i pel domini cognitiu. Tan singular és l'expressió d'un individu respecte de la d'un altre com la frase convencional d'una llengua respecte de la d'una altra. Ja hem vist que això només és una qüestió de grau... i de la convencionalitat o assumpció efectuada per una part o per la totalitat de la comunitat de parlants.

El que importa és respectar la intenció d'expressivitat i de ressalt d'aquesta mena de construccions dins el text. Pot ser, fins i tot, que el lloc que ocupa una expressió idiomàtica dins la seqüència oracional de la llengua origen no sigui el més adequat per col·locar-ne una d'equivalent en la llengua meta.

NOTES

1. No vull dir amb això que hi hagi hagut un desinterès manifest per les qüestions sintàctiques per part dels lingüistes cognitivistes (cf. Langacker 1987, 1991b), però sí que és cert que, malgrat reclamar la unitat i la indissolubilitat de sintaxi i semàntica, la perspectiva semantista domina sobre la sintactista en aquest corrent d'anàlisi del fet lingüístic.
2. Per entendre el concepte de convencionalitat, Langacker (1991a: 14) fa servir aquest exemple basat en l'estructura anglesa del doble objecte en frases com ara *I sent a letter to Mary*/*I sent Mary a letter*. L'exemple és el següent:

(a) *I sent a walrus to Antarctica.*

(b) *?I sent Antarctica a walrus.*

(c) *I sent the zoo a walrus.*

Diu Langacker que l'exemple (a)

is fully acceptable because to emphasizes the path traversed by the walrus, and a continent can perfectly well be construed as the endpoint of a path. However, it is harder to construe a continent as a possessor exercising control over other entities, so (b), which specifically places Antarctica in a possessor role, is felt to be marginal. The status of (c) depends on the construal of *zoo*. If the *zoo* is simply construed as a place, it is difficult to view it as a possessor, and (c) is questionable for the same reason as (b). But a *zoo* is also an institution, and it is

conventional in English to treat institutions as being analogous to people, which allows them to function linguistically as agents, possessors, and so forth.

Això, aplicat a la semàntica lèxica, també pot ser aplicat a la semàntica oracional i a la sintaxi.

3. Per als qui no coneguin l'expressió, diré que un trompello és una trompa o baldufa sense clau, fet que no la fa ballar com una trompa normal sinó que va d'una banda a una altra ensopegant amb totes les coses que troba al seu pas. No estic del tot d'acord amb l'acceptació d'Alcover, s.v. *trompello*: «Persona inútil, que fa nosa i no serveix per a res». Més aviat, en la meua parla col·loquial un trompello o ser una trompello es diu de la persona que fa les coses sense cura, apressadament i mal.
4. No prenc en consideració aquí les relacions que s'estableixen entre aquests mots considerats com categories representants de diferents nivells: *taula* com nivell bàsic i *tauleta de nit* com “nivell subordinat”. Tampoc no hi tinc en compte el significat del morfema de diminutiu que hom afegeix a la unitat *taula* a l'hora de formar la unitat complexa *tauleta de nit*. És clar que hi ha unitats més diàfanes, semànticament parlant, que d'altres si tenim en compte els sentits dels elements que les componen. Això, però, torna a ser una qüestió de grau.
5. Encara que des d'uns altres postulats, Fraser (1970) ja havia suggerit que les expressions idiomàtiques no formaven una categoria homogènia i que hi havia una mena de jerarquia de fossilització.
6. Hem de tenir en compte que el sentit actual de barret com a ‘capell’ no és el primigeni. Coromines (s.v. *barret*), per exemple, ens explica que «el barret era antigament una peça de roba que cobria el cap i no baixava d'aquest, no és un capell, que és encara el sentit que té a Mallorca, o sigui una espècie de bonet». Això mateix destaca Alcover (s.v. *barret*), el qual, a més, concreta que el significat de capell és propi de Catalunya.

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, A. M. (1978 i 1979): *Diccionari Català-Valencià-Balear*. 2a ed. Palma de Mallorca: Moll, 1978. v. 2 i 10.
- CASARES, J. (1984): *Diccionario ideológico de la lengua española*. 2a ed. Madrid: Gustavo Gili.
- COROMINES, J. (1980): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. v. I. Barcelona: Curial Edicions Catalanes/Caixa de Pensions «La Caixa».
- Diccionari de la Llengua Catalana* (1993). 3a ed. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. 3a ed.
- FABREGAT, F. (1992): «L'origen de la perífrasi catalana de perfet dins el marc general de l'evolució de la perífrasi anar + infinitiu. Un exemple d'explicació del canvi lingüístic des del punt de vista cognitiu», *Lenguajes naturales y lenguajes formales. Actes del VIII Congrés de llenguatges naturals i llenguatges formals*. Barcelona: PPU, p. 305-311.
- FOLEY, W.; VALIN, R. VAN (1984): *Natural Syntax and Universal Grammar*. Cambridge: Cambridge University Press.

- FRASER, B. (1970): «Idioms within a transformational grammar», *Foundations of Language*, 6, p. 22-42.
- GIBBS, R. W. (1990): «What do Idioms Really Mean?», *Journal of Memory and Language*, 31, p. 485-506.
- GIBBS, R. W.; O'BRIEN, J. E. (1990): «Idioms and Mental Imagery: The Metaphorical Motivation for Idiomatic Meaning», *Cognition*, 36, p. 35-68.
- Gran Enciclopèdia Catalana* (1993). Barcelona: Enciclopèdia Catalana. 6a reimpr.
- HERNÁNDEZ, C. (1989): *L'oració simple*. València: Universitat de València.
- HILFERTY, J. (en premsa): «Metonímia i metàfora des d'una perspectiva cognitiva», *Caplletra*.
- LAKOFF, G. (1987): *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: The University of Chicago Press.
- LAKOFF, G.; JOHNSON, M. (1980): *Metaphors We Live By*. Chicago: The University of Chicago Press (trad. castellana: *Metáforas de la vida cotidiana*. Madrid: Cátedra, 1986).
- LAKOFF, G.; TURNER, M. (1989): *More than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago: The University of Chicago Press.
- LANGACKER, R. W. (1987): *Foundations of Cognitive Grammar*, v. 1: *Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- LANGACKER, R. W. (1991a): *Concept, Image, and Symbol: The Cognitive Basis of Grammar*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- LANGACKER, R. W. (1991b): *Foundations of Cognitive Grammar*, v. II: *Descriptive Application*. Stanford: Stanford University Press.
- Le Petit Robert. Dictionnaire de la langue française* (1989). 9a ed. Paris: Dictionnaires Le Robert.
- TAYLOR, J. R. (1989): *Linguistic Categorization: Prototypes in Linguistic Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- TERMCAT (1992): *Diccionari de Lingüística*. Barcelona: TERMCAT, Fundació Barcelona.
- VALIN, R. VAN (1990): «Semantic parameters of split intransitivity», *Language*, 66/2, p. 221-261.
- Webster's Third New International Dictionary* (1986). Springfield: Meriam-Webster Inc., Publishers.